

LUMINIȚA KOHALMI

COMUNICARE PUBLICĂ ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII

LUMINIȚA KOHALMI

COMUNICARE PUBLICĂ ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII

Copyright © 2014, **Editura Pro Universitaria**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
Editurii Pro Universitaria

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **Editurii Pro Universitaria**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KOHALMI, LUMINIȚA

Comunicare publică în domeniul securității /

Luminița Kohalmi. - București : Pro Universitaria, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-26-0158-4

659.3

INTRODUCERE

În România se vorbește frecvent despre comunicare publică în domeniul securității, însă de puține ori cei care folosesc această sintagmă au o perspectivă integratoare și se referă la întreg spectrul de activități care ținesc schimbarea percepțiilor, atitudinilor și comportamentului unui public predefinit. În general, comunicarea publică în domeniul securității este asimilată informării publice (cunoscută în unele țări sub denumirea de „relații publice” sau „afaceri publice”), dar în accepțiune postmodernă ea include și diplomația publică, operațiile psihologice și operațiile informaționale militare, ba chiar și comunicarea strategică. Această confuzie se petrece și fiindcă în România nu există încă o lucrare care să definească și să analizeze domeniile fundamentale ale comunicării publice în domeniul securității, și, mai ales, să discute această problemă prin prisma politicilor publice în domeniu.

Datorită impactului pe care revoluția informațională îl are asupra securității, este extrem de important ca liderii civili și militari care au responsabilități în domeniul securității să aibă acces la instrumente din spectrul comunicării publice. Necesitatea derivă și din faptul că România, o țară cu capacități de “hard power” limitate, ar putea profita de ferestrele de oportunitate oferite de “soft power” pentru a-și spori influența regională și globală, cu atât mai mult cu cât la granițele țării noastre s-au desfășurat, în ultima perioadă, războaie informaționale de mare intensitate. Atâta vreme cât comunicarea publică în domeniul securității este disciplină de studiu în universitățile românești civile și militare, studenții au nevoie de un manual comprehensiv, în care să li se prezinte principalele concepte, paradigme, instituții contemporane din domeniu.

Pentru înțelegerea impactului revoluției informaționale asupra securității, m-am raportat la câteva domenii relevante: emergența societăților informaționale, cybersecurity și operații informaționale, respectiv teorii de relații internaționale și de securitate. Printr-o analiză comparativă, am ajuns la concluzia că modelul teoretic care răspunde în cea mai mare măsură provocărilor strategice legate de revoluția informațională este cel aparținând profesorului Joseph Nye, care, în 1990, vorbea pentru prima dată despre “soft power” (despre abilitatea unei entități politice, a unui stat, de a influența indirect comportamentul sau interesele unei alte entități politice, utilizând mijloace culturale sau ideologice). După apariția acestui model, informația a fost încorporată între elementele puterii naționale, alături de elementul diplomatic, de

cel economic și de cel militar. Strategiile de securitate națională din țările dezvoltate țin seama și de noile realități generate de revoluția informațională.

Comunicarea strategică este o componentă a elementului informațional al puterii, alături de activitățile de informații acoperite. Pornind de la cele mai noi reperi teoretice în comunicare, am descris, în parte, fiecare element al comunicării strategice, astfel încât cei interesați să aibă în față tot evantaiul de opțiuni acționale disponibile. Comunicarea strategică, un concept tânăr, importat de NATO din vocabularul instituțional al SUA, urmărește, în principal, asigurarea coerenței comunicării la nivel strategic politico-militar, pentru a spori eficiența acțiunilor de influențare a percepțiilor și comportamentului publicului-țintă.

Lucrarea urmărește, de asemenea, și practicile de comunicare publică în domeniul securității din țări cu democrații consolidate (SUA și Marea Britanie), dar și în țări cu regim autoritar (Rusia). În timp ce în Marea Britanie comunicarea strategică se concentrează pe susținerea obiectivelor guvernamentale de politică externă, în SUA se urmărește, în plus, și promovarea unei imagini pozitive a țării. Planificarea și evaluarea comunicării strategice se realizează coordonat și integrat în Marea Britanie, respectiv relativ separat în SUA. În fine, în SUA rezultatele se măsoară prin prisma schimbărilor de atitudini, iar în Marea Britanie din perspectiva schimbărilor comportamentale. Pe de altă parte, doctrina geopolitică rusească tratează informația ca pe o armă periculoasă deoarece este ieftină, universală, volatilă, e ușor de accesat și pătrunde orice granițe, fără limitări. În teoriile contemporane de geopolitică rusești, bătăliile informaționale și în rețea, ca și formele lor extreme, cum ar fi războiul psihologic și războiul de pe Internet, sunt mijloace folosite de state pentru a-și atinge scopurile în politicile internaționale, regionale și interne, și, de asemenea, pentru a obține avantaje geopolitice.

Lucrarea conține și o analiză a modului în care documentele de referință în domeniul securității și apărării din România se raportează la comunicare, parte a elementului informațional al puterii naționale. În acest context, am arătat ce bariere trebuie depășite în vederea integrării conceptului în strategiile și doctrinele românești, dar și ce beneficii ar putea avea România prin folosirea comunicării strategice ca armă strategică în eforturile de promovare a intereselor naționale.

Nu în cele din urmă, studiul de caz prezentat, cel legat de campania de comunicare întreprinsă de NATO pentru legitimarea intervenției sale militare în Kosovo, se dorește a fi o ilustrare a legăturii dintre cele mai noi teorii și practici în domeniu.

CAPITOLUL 1

EVOLUȚII ÎN MEDIUL DE COMUNICARE, CU IMPACT ASUPRA SECURITĂȚII

1.1. DINAMICILE MEDIULUI DE COMUNICARE

În ultimii ani avem de-a face cu schimbări rapide în mediul de comunicare, în special în ceea ce privește tehnologiile de comunicații, care propagă un flux tot mai intens și continuu de informații, de 24 de ore pe zi, 365 de zile pe an. Există o adevărată “epidemie” de mijloace accesibile și inteligente de comunicare, folosirea telefoniei mobile și a Internetului fiind posibile astăzi în locurile cele mai îndepărtate din lume. Internetul este privit, în egală măsură, ca un vârf al democratizării informației, dar și ca o vulnerabilitate, din perspectiva schimbării de către respectivul mediu de comunicare a naturii relațiilor sociale.

În această perioadă, am fost martorii creșterii pieței de știri, într-un mediu în care competiția a luat avânt pe fondul apariției noilor tehnologii de informații, inclusiv a Internetului. Rezultatul acestor dezvoltări este acela că aproape orice acțiuni care țin de securitate, de război, sunt relatate unor audiențe globale aproape în timp real. Toate părțile implicate într-un conflict au, cel puțin teoretic, același acces la tehnologie și o folosesc pentru a difuza propriile lor informații și mesaje, în încercarea de a-și atrage și a influența același public.

În prezent, publicul are mai multă încredere în rețelele personale decât în metodele de comunicare „tradiționale”, iar această tendință se va menține și în anii următori. Rețelele sociale cuprind astăzi oameni din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii, iar comunitatea de interese a acestora a făcut posibile schimbări politice și de securitate fundamentale, cum ar fi cele generic cunoscute sub numele de “Primăvara Arabă”.

Internetul este pe cale să înlocuiască media tradițională ca sursă de informare preferată și de încredere, iar opinia publică este mult mai „conectată” cu noua tehnologie. Noua generație își ia online, cu ajutorul smartphone-ului, informații multimedia și divertisment pentru consum, și arareori recurge la ziarele tradiționale sau la demodatul televizor.

Nu mai există monopol al informațiilor. Chiar și cel mai elementar telefon are o cameră foto. Nu trebuie decât un click dacă vrei să postezi foto, video sau text pe rețelele sociale. Aceste inițiative cetățenești au devenit o sursă importantă

de generare a știrilor, în continuă expansiune. În acest context, chiar și în societățile controlate de lideri politici autoritari este tot mai complicat pentru mass-media clasice să distorsioneze informațiile.

La public ajung informații de toate felurile, unele caracterizate de acuratețe, altele nu. Cantitatea și diversitatea informației nu aduce neapărat la lumină adevărul. Abundența informațiilor nu presupune și creșterea calității acestora. Astăzi pierdem foarte mult timp pentru a cerne adevărul dintr-o mare masă de zvonuri. Dacă Clausewitz (1837) vorbea, în urmă cu aproape două secole, despre “ceața războiului” pentru a descrie lipsa de claritate de pe câmpul de război, astăzi echivalentul acestei expresii ar putea fi “confuzia informării de mase”.

Acțiunile guvernelor și ale alianțelor de securitate se desfășoară în zilele noastre sub presiunea continuă a judecății media și publicului larg. Pentru a-și menține buna reputație și pentru a-și legitima acțiunile, aceste entități trebuie să facă eforturi incomensurabil mai mari pe direcția diseminării informațiilor adevărate, într-o manieră deschisă, transparentă, coerentă și coordonată, în deplin respect față de valorile publicului căruia se adresează.

Subiectele de securitate națională și internațională sunt intens dezbătute în politica și media naționale. Evoluțiile referitoare la operațiile militare, de exemplu, și discursurile politice naționale și internaționale se modifică reciproc. Publicul are așteptări mai mari pentru deschidere și transparență organizațională, inclusiv în ceea ce privește cheltuielile guvernamentale pentru securitate. În același timp, datorită competiției pe piața muncii a statului cu sectorul privat în perioada de criză economică și financiară, a apărut un nou fenomen, cel al recruților inteligenți.

Strategiile de comunicare contemporane țin cont, mai mult decât până acum, de cultura, atitudinile și așteptările publicurilor țintă. În zilele noastre, accesul națiunilor la securitate, resurse, poziție și statut în dinamicele globale este determinat de reputație, credibilitate și de legitimitatea politicilor statale desfășurate cu mijloace diplomatice, economice și militare. De aceea este de presupus că securitatea și competitivitatea unei națiuni vor fi tot mai dependente de abilitatea statului de a influența atitudini și comportamente globale, cu ajutorul strategiilor de comunicare, în sprijinul politicilor și intereselor naționale.

1.2. SOCIETATEA INFORMAȚIONALĂ

Castells s-a numărat printre primii și cei mai influenți profeți ai epocii informaționale. În anul 1999, acesta scria că informația este mai importantă

resursă primară a productivității pe tărâmul unui domeniu care abia se întrezărea, cel al „economiei cunoașterii”. Servicii precum cele bancare, transportul aerian sau distribuția apei și a energiei depindeau într-o măsură din ce în ce mai mare de tehnologiile de informații. În anii '90, informația a devenit o resursă indispensabilă pentru societățile avansate, moderne. Castells a dedicat o trilogie (1996, 1997, 1998) „societății informaționale”, „societății de tip rețea” sau „epocii informaționale”, vorbind despre pierderea suveranității statelor și despre emergența unor identități și comunități alternative. Această argumentare putea fi văzută cel puțin ca un semnal de alarmă referitor la amenințările la adresa securității statelor. Din perspectiva lui Castells, această dezvoltare este, în general, binevenită. Castells vorbește despre impactul noilor tehnologii asupra crimei transnaționale organizate, însă nu dezvoltă teme cum ar fi impactul hacking-ului, operațiile informaționale sau potențialul cyberterrorismului. O viziune asemănătoare celei pe care a avut-o Castells este și cea a lui Mowlana (1997), ultimul preocupându-se și de impactul dezvoltării tehnologiilor de informații asupra comunicării strategice militare.

O seamă de cercetători din domeniul științelor politice, printre care Anderson (1995), Krasner (1995), Agnew și Corbrige (1995), au identificat abilitatea de control a fluxurilor de informații drept o funcțiune de preservare a suveranității și securității naționale. Statele întâmpină însă din ce în ce mai multe obstacole în îndeplinirea acestei funcțiuni. În trecut, prin sistemele de comunicații de tipul „one to many” (radioul și televiziunea), care aparțineau guvernelor naționale, erau diseminate mesaje guvernamentale. A urmat etapa în care statul a pierdut monopolul radio și TV, organizațiile neguvernamentale, companiile și indivizii difuzând informații și reportaje independente. Fluxul internațional de mesaje și imagini a crescut într-o asemenea măsură, încât s-a produs saturația capacității statului de a monitoriza îndeaproape ce informații sunt distribuite și unde. Mai mult, aceste fluxuri de informații călătoresc prin sistemele de comunicații globale, care sunt interconectate și care nu mai sunt controlate de state.

Odată cu apariția, în anii '70, a noilor tehnologii de informații, acestea erau văzute de susținătorii realismului politic drept amenințări la adresa securității statului. Raportul Tengelin, prezentat în 1981 guvernului suedez, vorbea despre vulnerabilitățile statului față de societățile tip rețea, amintind despre impactul acestora asupra comerțului sau despre hacking. Și în prezent multe guverne sunt îngrijorate, fie doar și pentru faptul că, prin intermediul Internetului, indivizi și grupuri de indivizi din orice colț al lumii pot schimba între ei informații pe care

nici un stat nu le poate controla. Aceste informații ar putea afecta atitudinea cetățenilor unei țări față de structurile politice și economice din țările lor.

Nu avem de-a face cu un fenomen nou, statele au trecut prin experiențe similare odată cu extinderea și globalizarea transmisiunilor radio și TV (sisteme de tip „one to many”). Diferențele majore rezidă din cantitatea de informații și din multitudinea punctelor de intrare, aceste considerente făcând zadarnică orice încercare a unui stat de a bloca un anumit tip de informații. În consecință, revoluția informațională a dus cu sine un număr crescând de sisteme de tipul „many to many”. Situația a obligat guvernele să se concentreze pe monitorizarea unui număr mic de domenii, pe acele domenii în care securitatea informațională este vitală.

Există două caracteristici ale societății informaționalizate ce ilustrează maniera în care tehnologia informației a schimbat conceptul de securitate. Prima caracteristică se referă la efectele psihologice ale poziționării, în centrul existenței umane, a unor mașinării care comunică între ele. Contrar viziunii optimiste legată de soluțiile tehnice la problemele societății, dezvoltarea computerelor, mai mult decât a oricărei alte mașinării în trecut, a generat și teamă. Filme precum „Odissea Spațială”, „Terminator” sau „Matrix”, vorbind despre calculatoare malefice care pun stăpânire pe lume, sunt simptomatice pentru teama profundă despre care vorbeam. Într-adevăr, atunci când accesăm și folosim computerele și rețelele, nu putem să știm niciodată sigur ce se întâmplă. Ideea de dependență de mașinării poate fi îngrijorătoare, știind că prosperitatea și siguranța noastră e încredințată computerelor. De aceea dimensiunea psihologică a rețelelor de computere este una care trebuie avută în vedere.

Cea de a doua caracteristică este aceea că rețelele de informații sunt cu mult mai răspândite decât alte rețele de distribuție a utilităților, cum ar fi rețelele de apă. Cu alte cuvinte rețeaua de distribuție a apei nu transportă și mesaje pentru oameni. În timp ce apărarea distribuției de apă face parte din îndeletnicirile statului, fără ca statului să îi pese prea mult despre părerea oamenilor față de acest lucru, protecția infrastructurii de informații are un impact enorm. Cea mai faimoasă rețea de computere, Internetul, are o caracteristică ce o face unică: este, în același timp, o infrastructură (rețeaua fizică de computere), dar și un mediu de comunicare. Pe același fir și prin același protocol, se transmit informații absolut diferite: un email către un prieten, detalii despre itinerarul unui zbor, jocuri online, statistici despre consumul de apă al municipalității sau numere de cărți de credit. Cu excepția puținelor informații codate, cum ar fi tranzacțiile financiare virtuale, toate celelalte comunicații sunt accesibile

tuturor. Toate informațiile se transmit una după cealaltă și nu pot fi deosebite. Din cauza costurilor foarte mari, există relativ puține organizații care își permit să aibă propriile rețele de calculatoare. În asemenea situații există protocoale ce permit accesul în rețea doar userilor autorizați. Față de preocuparea legată de controlul mediului de informații, Eriksson și Giacomello (2004) afirmă că „Internetul a fost conceput pentru a maximiza simplitatea comunicării, nu pentru a maximiza securitatea comunicării”.

În ultimul deceniu al secolului XX, Internetul devenea cel mai vizibil simbol al societății informaționale. „Internet Society”, una dintre cele mai vechi organizații activiste on-line, definea Internetul drept „o rețea globală de rețele care permite computerelor de orice fel să comunice direct și transparent și să împartă reciproc servicii, aproape în orice loc din lume”. Fără a avea o autoritate legitimată oficial pentru a regulariza rețeaua globală, trei organizații „tehnice” au instituționalizat, de facto, guvernarea acestui sistem. Aceste organizații sunt: „World Wide Web Consortium” (W3C) - fondată de Tim Berners-Lee, inventatorul web-ului; „Internet Corporation for Assigned Names and Numbers” (ICANN); nu în ultimul rând, „Internet Engineers Task Force” (ITEF). Cele trei organizații se găsesc în SUA și operează în consens. Față de ICANN, care a primit de la Departamentul SUA pentru Comerț o autorizație pentru a manageria numele domeniilor din sistem (DNS), W3C și ITEF se legitimează prin aceea că „au fost primii”, angajându-se voluntar în munca pentru dezvoltarea Internetului.

O perioadă îndelungată din istoria omenirii, familiile sau colectivitățile au avut importantul rol de a media între sursa informațiilor și individ. Această filtrare avea rolul de a menține coeziunea socială de grup, ocazional în detrimentul libertății de alegere a individului. Internetul a răsturnat situația, astfel că indivizii au în prezent acces, în multe situații, la informații nefiltrate, unele îndepărtate de valorile comunității locale. Răspândirea Internetului i-a convins și pe cei sceptici că revoluția informațiilor și telecomunicațiilor a generat o „lume conectată”, în care rețelele globale de computere joacă un rol determinant, respectiv că trăim într-o „societate informațională”.

1.3. GLOBALIZAREA COMUNICĂRII

Inovațiile tehnologice din microelectronică, tehnologia informației și cea a computerelor (IT), alături de cele din domeniile telefoniei, televiziunii, transmisiunilor prin cablu și prin satelit, au revoluționat natura comunicării internaționale.